

Musíme posílit sociální soudržnost

V souvislosti s přibývajícím sociálním znejistěním a rostoucí nevolí lidí vůči státním institucím a etablovaným politickým stranám by se měly politické strany a odbory zaměřovat na to, aby lidem poskytly solidní základní zajištění a konkrétní možnosti jak se zapojit do spolurozhodování a tím jim ukázaly, že výzvám, před kterými společnost stojí, lze čelit. To jsou hlavní závěry nedávného článku Jochena Steinhilbera, v němž se zabýval rostoucím sociálním znejistěním části obyvatelstva a ztrátou důvěry v politiku.

(Pozn.: Friedrich-Ebert-Stiftung ho vydala 12. 3. 2018 v *Journal für Internationale Politik und Gesellschaft* pod názvem *Die Suche nach dem Wir-Gefühl*.)

Luisa MASCHLANKA je politoložka a spolupracovnice českého zastoupení Friedrich-Ebert-Stiftung

Sociální soudržnost a důvěra v politiku by podle jeho názoru bylo možné obnovit garantovaným základním zajištěním a nabídkou možností zapojení. Občané by pak nebyli pouhými příjemci dávek, ale získali by uznání jako „produktivní“ členové společnosti.

V současné době existuje celá řada článků i studií, jež se snaží vysvětlit, proč se část voličstva stále více odvrací od zavedených stran. O této otázce se již delší dobu diskutuje také v Německu, velmi intenzivně od posledních parlamentních voleb v září 2017. Do německého Spolkového sněmu vstoupila Alternativa pro Německo (AfD), strana, která na sebe strhává pozornost extrémně pravicovými a antidemokratickými vyjádřeními. Strana se předvádí jako hlas těch, kteří vypadli z kola ven, těch, kterým „politická elita“ už nedopřává sluchu. Tím se do centra veřejné debaty více

dostává souvislost mezi volbou (pravicově) populistických stran a ztrátou sociální soudržnosti, rozumějme sounáležitosti, solidarity, důvěry v druhé i ve státní instituce a také uznání ze strany společnosti. Současné poznatky ukazují, že ztráta jistoty a pocit mnoha lidí, že už je nikdo nezastupuje, pramení z konkrétních strukturálních problémů. Pojdme si je přiblížit konkrétně.

Nárůst nekonkrétního strachu ze společenského propadu a role „dobré práce“

Ve zmíněných volbách do německého Spolkového sněmu dokázala AfD vystoupat až na třetí místo. Za posílení ale nevděčí pouze hlasům z nižších příjmových skupin, ale také mnoha lidem ze střední, a dokonce i nejvyšší třídy. Její voliče tedy očividně nelze přiřadit k určité ekonomické vrstvě, a proto rychle vznikl dojem, že volební výsledek pramení spíše z kulturní rozštěpenosti země na kosmopolitní, liberální, urbánní a mobilní část na jedné straně a v kontrastu s tím na národní, tradiční, venkovský segment společnosti vázaný na jedno místo. Pokud se však oprostíme od této povrchní analýzy a podíváme se konkrétněji, kdo a proč AfD volil a volí, vznikne jiný obrázek – to vyplývá z nové studie nadace Hans-Böckler-Stiftung (Bettina Kohlrausch, Abstiegsängste in Deutschland, únor 2018). Nešlo ani tak o kulturní rozštěpenost. Voliči AfD spíše mají větší strach ze sociálního propadu a ze ztráty kontroly více než lidé, kteří volili jiné strany.

Toto sociální znejistěním nepostihuje ani tak lidi, kteří jsou konkrétně ohroženi sociálním propadem například po ztrátě zaměstnání. Zajírají ho spíše lidé, kteří mají jistý příjem, vyšší vzdělání a jsou poměrně dobře sociálně zajištěni, ale zároveň se obávají, že svůj životní standard nedokážou trvale udržet. Podle uvedené studie hraje rozhodující roli vývoj na pracovním trhu, například rozšiřování nízkopříjmového sektoru nebo změny

Sondy Revue vám ve spolupráci s nadací

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

přináší seriál článků zaměřených na témata, o kterých se v ČR nediskutuje a nepíše.

způsobené globalizací, digitalizací a automatizací. Ti, kteří mají strach o svůj sociální status, mají také pocit, že tento vývoj a jeho dopady silněji ohrožují právě jejich pracovní místo. Pro rozhodnutí odevzdat ve volbách hlas AfD tedy není podstatné, zda už dotyčný někdy přišel o práci nebo je zrovna nezaměstnaný, ale to, jak hodnotí své šance na získání nového zaměstnání, kdyby k tomu došlo.

Nejistota ohledně (dlouhodobého) udržení pracovního místa nepostihuje pouze Německo, ale celou Evropu – to ukázal nedávný průzkum kvality života v EU (European Quality of Life Survey, 2017). Ve srovnání se situací před finanční krizí roku 2007 vzrostl počet těch, kteří si nejsou jistí svým pracovním místem, a to ve všech věkových skupinách.

Klesla kvalita nenárokových složek platu

Evropský index kvality práce ukazuje, že tuto nejistotu lze vidět i v konkrétním vývoji na pracovním trhu od roku 2008. Index na základě šesti kategorií analyzuje kvalitu práce v Evropě v období 2005–2015 (výdělek, druh pracovního poměru a jistota práce, pracovní doba a vyváženost pracovního a rodinného života, pracovní podmínky, možnosti dalšího vzdělávání a kariérního postupu a konečně stupeň odborové organizace; Bad Jobs recovery? European Job Quality Index, ETUI, 2017). Zatímco mzdy v Evropě v daném období lehce vzrostly, kvalita a rozsah bonusů přidružených ke mzdě poklesly – mýněny jsou například sociální odvody zaměstnavatele, náklady na další vzdělávání a daň ze mzdy.

Současně vzrostl počet těch, kteří navzdory tomu, že pracují, žijí pod hranicí existenčního minima (tzv. working poor, pracující chudoba). Poklesl také stupeň organizovanosti v odborech, při-

čemž lze vysledovat jasnou souvislost mezi silnými odbory a kvalitou pracovního místa. Podle Indexu tedy od finanční krize roku 2008 sice neustále rostla zaměstnanost, jde ale zejména o nástup „špatných“ pracovních míst.

Nejistota ohledně důchodu a bydlení

V Evropě vládne mimořádně vysoká nejistota, pokud jde o dostatečný příjem ve stáří a udržení bydlení. Ptáme-li se na sociální jistotu a sociální soudržnost ve společnosti, má zásadní důležitost, jak lidé vnímají jistotu své práce. Vyplývá to nejen z Evropského indexu kvality práce, ale i z průzkumu kvality života v Evropě.

Kromě nejistoty práce se ale zkoumají i otázky osobního bezpečí, třeba strach dotazovaného, že se stane obětí trestného činu, strach, že přijde o bydlení a strach z nedostatečného příjmu ve stáří. Téměř čtvrtina evropských obyvatel uvádí, že považuje za pravděpodobné, že by mohla přijít o bydlení. Ve dvou třetinách členských států EU hraje významnou roli také strach z finančních potíží ve stáří, v průměru si dokonce 13 procent dotazovaných dělá velké starosti o jistotu svých příjmů ve stáří.

Průzkum navíc varuje před nebezpečím sociální izolace obyvatel venkova. Ve srovnání s předchozími výzkumy poklesl pocit blízkosti k lidem v bezprostředním sousedství obzvláště silně ve venkovských oblastech. Popsané výsledky dávají jen trochu nahlédnout do zmiňovaných studií o kvalitě života a práce v Evropě. Ukazují ale, že nejistotu a strach ve společnosti lze z velké části identifikovat na základě konkrétních strukturálních problémů a zkušeností v socioekonomické oblasti. Na tato zjištění navazuje i v úvodu zmiňovaný článek Jochena Steinhilbera.

Lepší zajištění a možnosti spolurozhodování

Steinhilber argumentuje, že na nejistotu a strach ze sociálního propadu lze odpovědět zaprvé důsledným levicovým politickým programem. K němu patří kromě lepšího sociálního zajištění nižších vrstev i silný sociální stát, cenově dostupné bydlení, dobrá práce a rozšíření sítě veřejné dopravy, zejména s ohledem na lepší propojení regionů. Zadrudeh ale musejí vzniknout nové možnosti spolurozhodování a spoluutváření, obzvláště na místní úrovni. Rozšíří-li se možnosti zapojení v našem bezprostředním sousedství, na pracovišti nebo na univerzitách, získají lidé zpět důvěru, že aktuální výzvy, například digitalizaci a automatizaci, lze ovlivnit a že je tudíž lze využít v prospěch celé společnosti. Pokud rozšíříme spolurozhodování v podnicích i na úkony, které ovlivňují transformaci firem určenou digitalizací a automatizací, můžeme ze zaměstnanců sejmout strach ze ztráty pracovního místa. Podpora družstev, která například své členy zásobují energií nebo jim zajišťují bydlení, by zase mohla snížit strach z rostoucích nájmů a cen elektřiny.

Nutnost komunikovat a tepat nešvary

Do centra zájmu se musí přesunout komunikace mezi politickými stranami, odbory a občany. Pro politické strany to znamená, že mají více investovat do vlastních členů a komunální politiky a více otevřeně diskutovat s lidmi na lokální úrovni, tedy posílit komunikaci, která nebude mít za cíl udržení moci, ale konkrétní změny. Podobná role by mohla připadnout i odborům. S touto strategií jde ruku v ruce i nutnost mluvit o nešvarech v politice, například o korupci nebo klientelismu. Pokud se o těchto poměrech nepravdivě vyjadřují populistická hnutí, je nutné je jako nesprávná jasně označit a veřejně o nich diskutovat. Zde hrají důležitou roli média. Zapotřebí je také dobré (politické) vzdělávání, které lidem umožní chopit se svých možností ovlivnit věci veřejné. Levicové politice tak připadá na jednu stranu zajišťující role, tedy úkol garantovat občanům solidní základní zajištění, na druhou stranu musí také přijmout roli toho, kdo jim vůbec umožní se tím emancipovat – a to tak, že podpoří jejich zapojení.